

gica sobre *foc*, si no és, per ventura, variant de fonètica mossàrab.

Foguejar [S. xv, *Collacions*, DAG; 1593, *AlcM*], però ja devia ser usual c. 1400, com sigui que StVicentF ja n'usa el part. actiu: «la penitència de infern --- Qual pendríeu abans, la cota de malla *foguejant* o camisa de estopa?» (*Quaresma*, 192.106), i també figura ja en textos si fa no fa coetanis com *Lo Somni* de BMetge i la *Visió de Gaudal* [*AlcM*; tant l'un com l'altre Lacav.]: «Però la mar, obrint-se de cop, bromerejava / més enllà, un front eixint-ne y espatlles de gegant, / y, com llamp rebatuda per ferrea mà, una clava / volà a aterrar al monstre, pels ayres *foguejant*» ja en l'*Atl.* primigènia i la de 1878 (VIII, 24d); «los tarragonins, des de les muralles, *foguejaven* als enemics», Martí i Folguera (*Lo caragirat*, 152); també mall. (*DFgra.*, *Damen.*) i men.: «pipa, no sé què t'esperes: / de tabac no te'n daré; / primer te *fogatjaré* / per enmitj i ses voreres», Camps Merc. (*Folkl. Men.* 1, 139); *fogueig*, *foguejament*; +*fogue(t)jada* 'acte de foguejar' (*Damen.*).

Foguent com que no és sinó hapax pot ser mal llegit per un aficionat. *Fogueny* no existeix (disbarat improvisat en el pastitx dantesc de Febrer).

Foguer, en l'acc. 'tros d'acer que serveix per treure espurnes d'un tros de sílex', apareix en la forma mossàrab *fogar* ja en *RMa.* (p. 374) glossant l'ar. *yanqadaḥ an-nâr* «excutere ignem» (cf. *ibid.*, p. 159a),¹⁴ amb un tractament dialectal de -ARIUM que vaig assenyalar en altres exs. a *EntreDL* I, 100-101 (*Palumbar*, *Benipeccar*, *Tintara*, *Alpara*, etc.); en la forma pròpiament catalana *foguer*, c. 1405: «si yo tenia ací hun *foguer* e volia encendre foc, veus que pendria la pedra e l esclavó, e axí ferint de la pedra en l'esclavó devallaria lo foc en la escha», StVicentF (*Serm.* 1, 142.21); «se meté al coll una corneta de or, y prengué una bossa en la qual tenia un *foguer* y esca ab sos lluquets», *Hist. del cav. Partinobles*; «signiarium, ignitabulum, chalybs, excussorium», «traure foch ab *foguer* o esquer» (*DTO.* 1670); «dihuen qu'encengui llum / --- m'arrenquí de mon *fogué* — pedra y esca qu'hi portava» en una cançó bandoleresca (c. S. XVII), MilàF (*Romillo.*, 128.7); *DAG*. i *AlcM* (I, § 4) dues cites de princ. S. xv.

Avui en dia segueix essent viu gairebé per totes les zones del domini: fins a Eiv. («*fugué*: eslabón de chispa», PzCabr.), Men. (Camps Merc., *Folkl. Men.* 1, 93; II, 128) i Mall. (*DFgra.*), i fins al capdamunt del Pallars, almenys a Àreu (*fugé*) i Tor (*fugé*) de Vall Ferrera (1932-3). En relació amb això i amb la pedra *foguera*, en els Pirineus or., passa a designar certes vetes de mineral: a Setcases m'explicaven el nom del Puig de les Vetes Blanques perquè «s'hi veuen uns *fugés*» (1936), i a Cadaqués me n'ensenyaven una de *guill foguer* (1964) (a Tor *lu fugé* es diu també per 'pedra foguera', 1932).

D'altra banda *foguer* 'fogó per escalfar', especialment en el val.: «en la cambreta, / *foguer*, olleta, / ast hi tenia», JRoig (*Spill*, 2502); «brasa encesa --- carbó --- *foguer*: arula, focus; *fogueret*: foculus; los

cavalls del foc --- extruere ignem ---», «posar brases en lo *foguer*», OPou (*TbPu.*, 221, 223); «hornilla, por el hueco hecho en el macizo de los hogares, con una especie de parrilla en medio para sostener la lumbre y dar paso a la ceniza; también se hace separada del hogar; *foguer movediç* o *portátil*: anafe ---; el *foguer* de c'usen els llanterners: morrión» (Escrig 1851; també Renat posa *foguer* com a val. corresponent al *fogó* del Princ., «El Camí», 14-iv-34), i jo mateix vaig sentir-ho, amb referència almenys a certes classes: *es fogérs* 'els fogons (de carbó)' a Bociarent (1963); crec que també en alguna part del cat. occid. (*fogué* en el Capbreu de Castellarnau, a. 1759, p. 87, cita a propòsit de *pica-mena* (PICAR)). Com a adj. (*ferres foguers*, 1410); mall. *Damen.*, mentre que aquest posa *foguero* per a 'ardorós, exaltat', però el *DFgra.*: «*foguer*, -era: lasciu, *braquetero*; pròntes, atropellats, *pi-mienta*».

+*Foguer*, també 'l'escolà que porta l'encensari': «érem a Sant Pol <de Mar> i jo tenia dotze anys (c. 1870) i feia d'escolà, és dir era *fogué*: el que s'encarrega de portar els incensaris en els enterros i professors, el que li pertoca portar la Creu, que va sempre a davant» (Memòries inèdites de Ramon Planiol, pàgina 1).

De l'adj. *foguer* és aplicació especial *pedra foguera* 'sílex' [OPou]: «traure foc de la pedra: excutere ignem ex silice; la *pedra foguera*: sílex; lo esclavó ---», OPou (*TbPu.*, 220); usual avui si fa no fa en tot el domini, fins al capdamunt del Pallars (Àreu, Tor, Ferrera, 1932-3).

Foguera 'gran foc, munt de combustible que crema' [fi S. XIII]: «feren-ne bé en docents llocs *fogueres*» (= «hac fetes fer *fogueres* de moltes parts» en l'ed. Buchon-Cor.), «tan grans que semblava que totes les osts d'Espanya hi fossen: tan grans focs hi lluny [l. e *lenya*?] hi havia», Desclot (§ 139, ms. 119, *DBal.*); «ella ligada / aparellada / devall *foguera*, / com metzinera / hi fos rodada / e socarrada», *Spill*; *DTO.*; «llavors apar l'horrible volcà, *foguera* d'ossos, / de carros y armadures, alçada pel fosser: / damunt volcades timbes y puigs, escala a troços / per hont al cel muntaven los fills de Lucifer», *Atl.* IX, 59a. Mot comú amb el cast. *hoguera*, port. *fogueira*, però estrany a les altres llengües romàniques fins i tot l'oc. (que solament coneix *foguier* «foyer», *TdF*, *PDPF*, *FEW*, o *fougau*, *fougalado*) i al llatí (on FOCARIA no és més que 'cuinera'), si bé reapareix en alguns parlars del Nord d'Itàlia, i degué pertànyer al mossàrab, des del qual degué passar al Nord d'Àfrica, on apareix en l'àrab de Tànger i dels Angra (O. de Ceuta) *fğira* «grand feu de paille», «feu de joie», Dukkála sept. *fğhira*, i s'estén més o menys fins al Nil (Colin, *Hespèris* VI, 75), i al berber de Nífa *ifğirt* «brasier» (ib.); amb aquest significat també *fegira* (Marcel, *Dic. d'Alger, Maroc* ---, a. 1861, p. 102).

És un error que no puc aprovar, com a perjudicial a la comuna llengua literària, que el diccionari Alcover postposi aquí el mot del cat. general, i de tots els temps, al terme purament local mallorquí (no en-